

DOCUMENT II
LARREGUY DE CIVRIEUX: UN TESTIMONI DE LA CAMPANYA DE
CATALUNYA DELS CENT MIL FILLS DE SANT LLUÍS. RECORDS
D'UN CADET (1812-1823). «CAMPANYA DE CATALUNYA»¹

LARREGUY DE CIVRIEUX

PRESENTACIÓ

JOAQUIM NADAL I FARRERAS²
Universitat de Girona

1823. LA FI DE L'EXPERIÈNCIA CONSTITUCIONAL

La sotragada de la Guerra del Francès (1808-1814) i tots els processos polítics, socials i ideològics que va desencadenar van deixar una petjada molt profunda a Espanya a l'inici del segle XIX. Tot el segle viuria les tensions convulses dels intents de moure Espanya cap a la modernitat, el progrés i la llibertat, les resistències a aquests canvis i la persistència de formes i actituds reaccionàries pròpies de l'Antic Règim. La tensió entre liberalisme i absolutisme no es pot explicar des de la simplicitat polaritzada. La complexitat de les implicacions d'aquesta lluita no permet lectures superficials.

Encara no deu anys més tard de la retirada dels francesos de la Península (1814), fracassats en els seus intents, el 1823 els exèrcits de França tornaven a trepitjar territori espanyol i aquest cop, aparentment, eren rebuts de forma amistosa i positiva per sectors de la població.

1. Presentació i traducció del capítol «Campagne de Catalogne» del llibre de Larreguy DE CIVRIEUX *Souvenirs d'un cadet (1812-1823)*, París, Librairie Hachette et Ce, 79 boulevard Saint Germain, 79, 1912, p. 213-253. Pierre Conard va publicar una ressenya del llibre a *Revue d'histoire modern et contemporaine*, 1914, p. 186-189.

Presentació de Joaquim Nadal i Farreras i traducció de Josep Moran Ocerinjauregui.

2. Email: quimnadal@hotmail.com

Com explica Josep Fontana el 1820, «el retorn al liberalisme tenia el ple suport de la burgesia i de les capes populars». ³ I segueix: «Mentre el liberalisme es difonia entre les capes populars, els sectors de la societat que s'hi oposaven, amb el suport de l'Església i amb la participació activa d'una part de la població camperola, iniciaven el 1822 el que acabaria convertint-se en una guerra civil que en una forma o altra, es mantindria viva durant trenta anys i esdevindria la primera fractura important en el si de la societat catalana en l'època contemporània». ⁴ I acaba afegint: «El retorn de l'absolutisme el 1823 ho va engegar tot a rodar». ⁵

Aquest és el context en el qual hem d'inscriure la presència a Catalunya i a tot Espanya de l'exèrcit francès.

Tornem a Fontana, que és l'historiador que ha dedicat una atenció més aprofundida a l'anàlisi de la crisi de l'antic règim a Espanya i que identifica el sentit del final del trienni constitucional:

La quinta y última etapa se desarrolla de febrero a noviembre de 1823, durante la prolongada agonía del régimen constitucional, derribado por sus propias contradicciones internas más que por la fuerza de las armas francesas. La imagen global que nos dan estos tres años es la de una revolución frustrada. La hicieron gentes que deseaban transformar el sistema desde arriba convenciendo a las clases dominantes de las ventajas que, a medio plazo, iba a ofrecerles el programa de reformas constitucional, mientras el pueblo era mantenido al margen de la vida política. ⁶

3, Josep FONTANA, *La formació d'una identitat. Una història de Catalunya*, Vic, Eumo editorial, 2014, p. 264.

4. *Ibid.*, p. 264-265.

5. *Ibid.*, p. 265.

6. Josep FONTANA, *La crisis del Antiguo Régimen, 1808-1833*, Barcelona, «Guías de historia contemporánea de España», Crítica, 1979, p. 39. L'abundant bibliografia de Josep Fontana sobre aquest període és de referència obligada: *La revolució de 1820 a Catalunya*, Barcelona, Rafael Dalmau, «Episodis de la història», 1961; *La quiebra de la monarquía absoluta*, Barcelona, Ariel, 1971; *Hacienda y Estado, 1823-1833*, Madrid, Instituto de Estudios Fiscales, 1973; *La fi de l'antic règim i la industrialització, 1787-1868*, Barcelona, 1988, vol. V de la *Història de Catalunya* dirigida per Pierre VILAR.

DOCUMENT II. LARREGUY DE CIVRIEUX: UN TESTIMONI DE LA CAMPANYA DE CATALUNYA
DELS CENT MIL FILLS DE SANT LLUÍS. *RECORDS D'UN CADET (1812-1823)*

Amb tot, hem de recordar el context europeu i el temor a l'Europa de la Restauració d'un rebrot pertot arreu de les idees revolucionàries; les potències estaven alerta i França va precipitar la decisió de la seva intervenció. El clima era propici; el sistema constitucional feia aigües en les seves pròpies ambigüitats, amb les seves reformes a mitges, amb la introducció de reformes tributàries amb diner que penalitzaven els camperols, i amb la rebel·lió oberta d'alguns territoris que propiciaren la divisió social i la fractura fins a acabar amb un enfrontament civil. Jaume Torras⁷ ha posat de manifest les causes del malestar camperol i de la seva implicació en la reacció antiliberal, si bé no hem d'oblidar que els sectors absolutistes no paraven de conspirar per alimentar i subvencionar el malestar.

Convé finalment acotar dues qüestions de caràcter general que afloren també en el text que estem introduint. D'una banda, malgrat l'aparença de la caiguda del règim constitucional espanyol com un castell de cartes, podem afirmar amb Fontana que «no és veritat que els invasors fossin rebuts aquesta vegada amb un entusiasme unànime, ni que la campanya fos un passeig triomfal. Malgrat les exageracions de la propaganda francesa, els exèrcits que manava el duc d'Angulema van trigar sis mesos a arribar a Cadis, i en els mateixos moments en què iniciaven el setge d'aquesta ciutat no dominaven cap plaça important al nord del país: ni Sant Sebastià, ni Pamplona, ni la Seu d'Urgell».⁸ I, per altra banda, tots els autors coincideixen en el fet que la intervenció francesa es plantejava en uns termes de moderació similar a la que existia en aquells moments a França i que en cap cas no pretenia la restauració pura i simple de l'absolutisme i encara menys avalar la repressió duríssima i sanguinària que s'emprendria a Espanya.

Les fites cronològiques d'aquesta intervenció militar promoguda per França i que emmarquen el text que presentem són les següents: Lluís XVIII havia anunciat l'expedició de l'exèrcit francès el 28 de gener de 1823, el 7 d'abril va començar la invasió dels anomenats Cent Mil Fills de Sant Lluís; el 23 de maig els francesos ocupen Madrid; el 16 de juny Ferran VII arriba a Cadis amb el govern constitucional; l'1 d'octubre Ferran VII abandona Cadis, amb falses promeses de perdó, després que s'haguessin anat produint rendicions successi-

7. JAUME TORRAS, *Liberalismo y rebeldía campesina, 1820-1823*, Barcelona, Ariel, 1976, i especialment el capítol «Los alzamientos realistas de 1822 en Cataluña», p. 32-148.

8. FONTANA, *La fi de l'Àntic Règim i la industrialització, 1787-1868*, op. cit., p. 206-207.

ves de diverses ciutats i territoris als francesos; el 4 de novembre de 1823 Espoz y Mina signa la capitulació de Barcelona i les tropes franceses entren a la ciutat.

VIATGES PINTORESCOS I MEMÒRIES MILITARS

La moda dels viatges s'inscriu a la literatura amb noms propis des de segles enrere. Els viatges a Catalunya tingueren un pes específic singular arran de les campanyes militars del canvi de segle a finals del segle XVIII i en les primeres dècades del XIX. Així, la mateixa Guerra del Francès de 1808 a 1814 o l'entrada dels Cent Mil Fills de Sant Lluís a la Península per acabar amb el sistema constitucional (1823) van donar lloc a llibres de viatges que testimoniaven la conjunció del paisatge i de la societat.

Si ens centrem en la fi del Trienni Constitucional és el cas dels llibres de viatges que esmenta Xavier Barral i que s'originen en les expedicions militars dels francesos;⁹ aquests llibres responien a una pulsó romàntica i exòtica nascuda de la contemplació de territoris nous als ulls dels observadors. Més enllà d'aquesta literatura de viatges, l'expedició dels Cent Mil Fills de Sant Lluís va donar lloc també a una literatura memorialista, més lligada als fets de la guerra o als més intrínsecs de l'expedició i que tenen un valor històric i testimonial afegit.

D'aquest darrer caire són les memòries i els dietaris del baró de Damas, del marquès de Marcillac i de Larreguy de Civrieux. Les memòries del baró de Damas i específicament les pàgines dedicades a Catalunya foren publicades, en francès, ja fa una colla d'anys.¹⁰ En el text introductori d'aquesta edició, Santiago Sobrequés advertia ja de l'existència també de les memòries del marquès de Marcillac i les de Larreguy de Civrieux. Ara sumem a aquella aportació l'edició del text d'aquest darrer.

9. XAVIER BARRAL I ALTET, *Els banys àrabs de Girona. Estudi sobre els banys públics i privats a les ciutats medievals*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2018, núm. 19: «Fou el cas, per exemple, d'Isidre Justin Severin Taylor i Émile Beguin, integrants de l'expedició dels Cent Mil Fills de Sant Lluís, que després escrigueren respectivament *Voyage pittoresque en Espagne, Portugal et sur la côte d'Afrique* (Londres, 1826 i París, 1832) i *Voyage pittoresque en Espagne et Portugal* (París, 1852)».

10. «Mémoires du Baron de Damas», edició de SANTIAGO SOBREQUÉS VIDAL, a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, vol XIV, Girona, 1960, p. 201-227.

LA CAMPANYA DE CATALUNYA (1823)

Presentem traduït al català el capítol de les memòries (*Souvenirs d'un cadet*) de Larreguy de Civrieux que es refereixen a la campanya de Catalunya. Hem de posar aquestes memòries amb relació amb les del marquès de Marillac i amb les del baró de Damas. Si comparem els textos de les publicades fa uns anys i les que publiquem ara podem dir que amb un nivell de detall més militar en el cas de Damas i de caire més personal en el cas de Larreguy de Civrieux, totes dues memòries referides a Catalunya, tracten de fets coincidents. Les diferències s'originen en la visió subjectiva de cadascun i en el paper militar concret que assumí cadascun d'ells. El lector pot fer l'exercici d'una lectura paral·lela i un seguiment dels fets, i de la cronologia dels fets que contenen.¹¹

En el cas de les que publiquem ara, l'autor es concentra en els seus propis records, les seves relacions militars i personals, i ens fa avinents observacions molt interessants sobre la vida, els costums, les característiques dels pobles i de les ciutats, les mentalitats, les actituds i el nivell d'influència de les posicions reialistes i de les constitucionalistes. Larreguy de Civrieux confirma del tot els plantejaments que han fet els historiadors contemporanis en el sentit que no se sustenta la idea de un passeig militar i d'una entrada triomfal a Espanya amb ensorrament automàtic de totes les estructures del Trienni Constitucional. Ens afegeix la idea d'una distinció necessària entre una part dels territoris de Catalunya més *fanatitzats* i dominats per la ideologia reaccionària i una altra part més obertament liberal i amb expectatives en el sistema constitucional. Introdueix sense embuts la recança pel fet d'haver intervingut en una acció militar que deixava altre cop al peu dels cavalls de la reacció més radical la població d'Espanya.¹² L'actitud tolerant i contemporitzadora dels francesos s'esgarrafa

11. Hem d'esmentar també els punts de vista en forma de dietaris i de memòries que ens han arribat des del costat constitucional, entre els quals Santiago Sobrequés ens recorda les de Florent Gallí, que va actuar com a ajudant d'Espoz y Mina, i Josep Fontana ha utilitzat reiteradament les d'un autor anònim, liberal barceloní, que es conserven en el ms 737 de la Biblioteca de Catalunya.

12. FONTANA, *La revolució de 1820 a Catalunya*, op. cit., p. 55, quan tracta de la repressió absolutista corrobora la moderació dels francesos i la seva actitud tolerant i contemporitzadora: «A Barcelona, Mina havia pogut aconseguir almenys una capitulació honorable, que assegurava la llibertat i les vides dels homes que havien lluitat en el bàndol constitucional. Convé assenyalar,

davant de la predicació d'un frare caputxí a Sarrià, on s'adonaren del futur immediat que esperava al territori que en teoria acabaven d'alliberar de la temptació constitucionalista;¹³ podem dir que Larreguy de Civrieux ens pinta un panorama segons el qual el país que havien ocupat s'escapava de les brases per caure directament al foc. El ferment camperol de les actituds anticonstitucionals emparat per la situació econòmica i la pressió fiscal s'hi insinua tímidament però lluny de les evidències que les aportacions historiogràfiques més recents, des de Jaume Torras fins ara, han fet per establir una correlació entre la rebel·lió camperola i les solucions constitucionals a mitges incapaces de satisfer ningú.

El nostre personatge, amb el seu regiment, va ser incorporat a la divisió del general Donnadieu i va començar un recorregut des de Perpinyà que el portaria el 19 d'abril de 1823 a la Jonquera, el 21 d'abril a Figueres, sense ocupar el castell de Sant Ferran, Peralada, on establiren el quarter general des d'on avançaren cap a Girona, on van entrar el 2 de maig de 1823. Després d'una presència llarga a Girona, el 26 de juny de 1823 van ser enviats a maniobrar a les muntanyes de Vic i de Manresa i des d'aquí intervingueren en missions a Caldes de Montbui i Sabadell; el 9 de juliol de 1823 intervingueren a Molins de Rei i poc després a Martorell, fins a ocupar Sant Andreu de la Barca el 10 de juliol i quedar acantonats a Molins de Rei el dia 11 de juliol de 1823.

A finals de juliol el nostre personatge va intervenir en accions de reconeixement a Vallirana i fins a la línia d'Igualada a Vilafranca, on s'establiren a primers d'agost per traslladar-se al Vendrell el 23 d'agost. El 25 d'agost avançaren fins a Tarragona, que fou assetjada. I des del 20 de setembre, a través de la correspondència amb el seu germà gran, ens assabenta de l'establiment del quarter general a Sarrià, des d'on dominaven Barcelona i en coneixien l'estat i els moviments. Després d'una estada llarga a Sarrià, amb passejades diverses fins a Gràcia, finalment el 4 de novembre es va materialitzar la capitulació de Barcelona. El 15 de novembre deixen Barcelona i tornen cap a Perpinyà. Les observacions sobre l'actitud de les autoritats constitucionals, la presència de símbols de la Constitu-

a més, que l'exèrcit d'ocupació francès no sols no fou culpable de complicitat en aquesta cruenta persecució dels vençuts, sinó que tractà sempre d'evitar els extrems de ferotgia i brutalitat. La llarga presència de les tropes franceses a Barcelona, que fou tan perjudicial per a la nostra economia, significà, en canvi, una certa garantia de seguretat per als liberals».

13. Aquest episodi de la prèdica dels Caputxins de Sarrià s'ha recollit a l'article de Valentí SERRA DE MANRESA, *La predicació dels framenors caputxins des de l'arribada a Catalunya al Concili Vaticà II (1578-1965)*, Barcelona, Facultat de Teologia de Catalunya, 2012, p. 204-205.

ció a cada poble, les característiques dels territoris i les ciutats (la Jonquera, molt constitucional), Girona extremament clerical, s'acompanyen d'observacions de la realitat de la societat i dels seus comportaments.¹⁴

Remarquem quatre citacions textuais que ens ajuden a copsar el valor interpretatiu d'aquestes memòries.

La primera, quan Larreguy comenta una avançada per preparar un bivac i afirma:

En la Guerra de la Independència no hauria pogut fer una feina semblant durant dues hores, sense caure a les mans dels guerrillers o dels pagesos armats; però en tota aquesta part de Catalunya l'autoritat constitucional no era reconeguda. Tanmateix a mesura que ens acostàvem a Barcelona, trobàvem menys simpatia entre els habitants, però no pas resistència.

Es dibuixen així dues Catalunyaes; una més rural i interior, *fanatitzada* dirà més endavant, totalment entregada a la causa absolutista, i una Catalunya més urbana, liberal, que no mostra simpatia pels invasors.

La segona dibuixa un escenari que ja hem comentat citant Josep Fontana segons el qual els francesos proposarien una sortida moderada i parlamentària, a l'estil Lluís XVIII, i lluny de la ferotge restauració d'un absolutisme repressiu:

De tota manera sembla que la guerra s'acaba; ara comença l'acció política. La classe il·lustrada de la nació espanyola desitja una constitució moderada que estableixi un equilibri just entre poders i posar un límit al gran poder del clergat i dels monjos. La noblesa s'afegeix a aquest sector il·lustrat, amb la condició que trobi el seu lloc en el govern.

14. Ramon Arnabat Mata ha dedicat la seva tesi doctoral al trienni constitucional (Barcelona, Universitat Pompeu Fabra, 1999), on es pot trobar una anàlisi de tot el període i un seguiment detallat de les accions militars amb els moviments de les tropes franceses a Catalunya i l'evolució de la resistència constitucional. Una visió més sintètica del mateix autor és la del llibre *La revolució de 1820 i el Trienni Liberal a Catalunya*, Vic, Eumo, 2001. Per la seva banda el treball de Gaspar FELIU MONFORT sobre *La clerecia catalana durant el Trienni Liberal*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1972, confirma la visió que dona el document del nostre testimoni sobre les actituds del clergat català. L'accent extremament clerical de Girona hi és plenament confirmat.

La tercera confirma la idea del poc entusiasme desvetllat per l'entrada de les tropes franceses a Espanya i en aquest cas concret per l'entrada a Barcelona sense cap aclamació ni manifestació d'alegria desbordant:

A les deu (el 4 de novembre de 1823) hem entrat triomfalment a Barcelona, amb el nostre vell i digne mariscal al capdavant de 3.000 homes. Aquest gran esdeveniment es va realitzar dins el silenci més absolut de la població; hi havia pocs curiosos al carrer. Al vespre, la sala d'espectacles on es representava *Ricardo et Zoraïde* de Rossini, no ha rebut gairebé més que oficials francesos.

Finalment, amb plena coincidència amb alguna de les interpretacions que hem esmentat, la capitulació de Barcelona va ser excepcionalment moderada i respectuosa amb els drets i les llibertats dels vençuts, fins al punt que, com explica Larreguy, va aixecar sospita de feblesa en el mateix exèrcit francès:

Ahir el mariscal Lauriston va arribar aquí; es creu que no li ha portat només la curiositat, i que ve a examinar si el seu vell col·lega no ha ultrapassat els seus poders atorgant als vençuts una capitulació massa liberal.

Els textos contemporanis, malgrat la seva inevitable subjectivitat, tenen la força del testimoni directe i ens aporten dades il·lustratives d'aspectes de la interpretació dels fets que narren que altrament ens haurien potser passat desapercebuts. Afegim doncs un bocí més d'aquesta mena de testimonis i estem convençuts de la seva utilitat.